

Jochmanová, Andrea

Protagonista teatral ergo Gita

Theatralia. 2026, vol. 29, iss. 1, Supplementum, pp. 109-112

ISBN 978-80-280-0843-7 (print); ISBN 978-80-280-0844-4 (online ; pdf)
ISSN 1803-845X (print); ISSN 2336-4548 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/TY2026-S-23>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.83926>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 16. 04. 2026

Version: 20260410

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Protagonista teatral ergo Gita

Andrea Jochmanová

Margita Havlíčková, česká divadelní historička, zakladatelka alternativních divadel i organizátorka jejich přehlídek, dramaturgyně, divadelní kritička a teatroložka, familiárně Gita... Říkali jsme jí tak od první chvíle, kdy jsme se s ní jako studenti setkali na přednáškách. To jméno, denominación – myslím tím zmíněná čtyři písmena její jméno dohromady dávající: Gita – v sobě neslo svéráz jeho nositelky, pochopitelně také ovlivňovalo, vlastně i svým způsobem předznamenávalo formu vztahu a snad i závazku. My, studenti, krčící se v zadních řadách kinosálu, jindy zase v „jedenáctce“ nebo „třináctce“, kde probíhala část naší teatrologické výuky, jsme ji v přímém kontaktu s ní pochopitelně s respektem oslovovali jejím akademickým titulem.

Bylo jí všude plno, často jsme na chodbě nebo přes dveře pracovny mohli slyšet její specifický smích. Mnohokrát jí vydržel do chvíle, než usedla na židli a začala svoje přednášky číst z rukopisných poznámek zaznamenaných tužkou nebo propiskou v pro ni typických oranžových sešitech. Ztlumení projevu, velmi nečekané, oproti její obvyklé halasnosti, vedlo ke ztišení myšlenek a brouzdání kvantem informací, jen občas dokreslených oživující odbočkou. Kresby, náčrtky, poznámky stranou, proudy slovních elevací... zaznamenávala jsem si při prvních setkáváních s ní, kdy vedla přednášky o vývoji jevištního výtvarnictví, každý detail, jenž pro mě měl mít (a dodneška má) svůj smysl. Mohli jsme také docházet na její přednášky o dějinách českého divadla vedené na Divadelní fakultě JAMU, kde jsme načerpávali nepopíratelný základ. Při zkoušce jsme pak Gitu poznávali z její nesmlouvavé, někdy velmi striktní a někdy zcela nečitelné, protože náhle úsečné, stránky. I to patřilo k její dynamice.

Gita byla ve své posedlosti divadlem a jeho dějinami nakažlivá. Snažila se předávat vědomosti a motivovat jinak a jinými cestami, než to dělali její kolegové, v oblasti českého divadla se svými epickými celky pochopitelně zejména profesor Srba. Učila ale také dějiny divadla evropského, z pohledu nejen historického – zamýšlela se i nad filozofií a estetikou dané éry, ať už renesanční, barokní, osvícenské či romantické. Motivovala k zamýšlení, ke čtení textů, s nimiž někteří z nás bojovali i tak, že museli znovu a znovu přepisovat zadané semestrální práce, a tedy znovu a znovu procházet Diderotův *Herecký paradox*, Lessingovu *Hamburskou dramaturgii* nebo Aristotelovu *Poetiku*,

a nahlédnout na ně z jiného úhlu pohledu. Nezůstat v triviu, pokusit se překonat svoje neznalosti, přijmout kritiku, nezapadnout.

Vlastně byla pořád svým způsobem ve větru – když nebyla na fakultě, dalo se za ní zaběhnout do muzea, kde působila na tehdejší divadelním oddělení (dnes Oddělení dějin divadla), kam nastoupila v roce 1981. Toto oddělení založila a vedla doktorka Jiřina Telcová, shodou okolností narozená ve stejný den jako Gita, byť o dvacet let dříve. Občas nás Gita svolala právě do prostor „divadelního“, aby nám ukázala nejen možnosti výzkumu, ale i vzácné historické materiály a vedla nás k hledání odpovědí – i té pro nás nejzákladnější: co zůstane z divadla? Jak to číst a jak se na to dívat? A kromě toho, že nás učila o významu nejstarší dodnes svému účelu sloužící divadelní budově ve střední Evropě nad sbírkou starých nákresů a map, zařídila exkurzi do tehdy zdevastované Reduty.

Její uvažování vytvářelo z dějin divadla úžasnou detektivku, spojující mozaiku mnoha detailů opřenu o znalosti struktury divadelního artefaktu, obohacenou o vnímání času a prostoru v divadle a dramatu. Oběma konstantám ostatně věnovala část svých výzkumů i přednášek. Sama při tom využívala svou velmi hlubokou znalost, budovanou už od dětských let loutkovým divadlem, ale také ranými zážitky z operních a opeřetných představení, na něž doprovázela maminku. Věřím, že tato zkušenost, provázaná s její energickou povahou, pak vedla Gitu k formování dalších divadelních aktivit, do nichž se zapojovala, nebo jejichž vznik přímo podnítila. Mluvila o nich málokdy, ale své divácké zážitky často se sdílením svého světa propojovala. Co díky pedagogické praxi a muzejní práci uměla propojit, bylo rozšiřování informačních polí – dokázala doporučit zdroje, poukázat na badateli neznámé fondy a sbírky, navést na dosud nevytěžený materiál a pokud bylo téma vytěženo, navrhla jiný úhel pohledu. Ostatně, v době mých studií mi právě ona jednou zařadila na rameno a řekla, ať se stavím v muzeu, že by mě tam mohla zajímat pozůstalost Loly Skrbkové, v té době zatím důsledně neprobádaný zdroj k avantgardním výbojům Jiřího Frejky.

O dalších pár let později už jsme spolupracovaly jako kolegyně, hodnotící studentské práce a bojující s nástrahami administrativy a rodičích se výzev digitálního světa společně. Vášnivě diskuse, co by se mělo, co by se nám líbilo, co chceme posunout a dělat jinak, narážely často na praktické stránky věci, pochopitelně i na různorodé lidské faktory. Iluze zůstávaly a ze společných setkání v muzeu, pak i na cestě mezi fakultou a muzeem, pak zase venku před JAMU nebo kousek dál na lavičkách na Maliňáku, jsme si svěřovaly svoje starosti o další chod katedry, o naše blízké lidi, kolegy i přátele. Někdy si na to společné zastavení našla i víc než hodinu času, zahrnujícího v té době už péči o maminku, k níž se zastavila při své cestě mezi muzeem, JAMU a divadelní vědou nejprve ob den a později denně. Bolestivě se rozhodovala, jestli má opustit svoje nejoblíbenější pracoviště, totiž muzeum, aby mohla věnovat více péče divadelní vědě a Teatrologické společnosti, jíž předsedala v letech 2006–2008. Časem odešla i z JAMU, aby brněnskou teatrologii nakonec v letech 2014–2017 sama vedla.

Několik let jsem vedle ní sedávala v komisi určené pro státní závěrečné zkoušky z dějin českého divadla, které učila na JAMU, tam jsme se pak pravidelně setkávaly v době, kdy už nebylo jednoduché zachytit se vzájemně v našich časoprostorech. Někdy jsme

se na sebe profesně obracely, lidsky se potřebovaly vidět a probrat spolu věci, které nám dělaly starosti – směřování kultury města Brna (byla členkou Poradního sboru Rady města Brna), pracovní záležitosti, mnohdy jednoduše složité osobní roviny. Mnohokrát jsem si k ní na fakultu anebo na kafe kousek od fakulty zaběhla pro radu anebo se ona do muzea stavila nejen za badatelskými úkoly, ale i na kus slova. Vyprávěla mi u toho často a ráda, co všechno divadelního zažila, a to nejen ze své aktuální zkušenosti – popisovala svoje výzkumy, svoje cesty do divadla osmnáctého století a její „pozorování“ těch jevů z dálky a na základě zdrojů, které přežily do naší doby. Vzpomínala na svoje divácké zážitky ze Šelepky nebo z Divadla U stolu. Divila se, že zrovna u nich na divadelní vědě dlouho nevyrostl žádný generační soubor, co by třeba jen krátce vytvářel divadlo ze své hluboké, niterné potřeby.

Považovala jsem Gitu za svého přítele a pořád doufám, že ona mě taky. Dokázala hodnotit člověka velmi přísným metrem, kritizovala, zacházela do extrémů. I ty k ní patřily v mnoha rozměrech – věřím tomu, že stejně jako přede mnou hodnotila ostatní, hodnotila před ostatními mě. A pokud vím, vždycky se vrhla do radikální nóty hlavně z toho důvodu, že jí na někom záleželo. Několikrát mi popisovala, že jsem jí už od začátku studií více seděla do rámce JAMU a že se musela popasovat s mou dynamikou, která neodpovídala obvyklé introverzi, snad lépe introspekci, studenta divadelní vědy. Byla to její forma častování, věděla, že tím, že ve mně vidí člověka, co nikam lehce nezapadá, zmírní následky všech mých životních facek, s nimiž jsem se jí svěřovala. Doporučovala mi literaturu – nemyslím tu odbornou, myslím knihy beletristické, jak mi říkala, „čtení na léčení duše“, romány a novely, u kterých jako čtenář podlehnete příběhu a zapomenete na všechno to tíživé a třeba, někdy-nějak-něčím v tom příběhu najdete odpověď. Sama podle toho, co mi říkala, vnímala i čtení beletrie v divadelních kulisách, dávala jí nádech správné divácko-čtenářské vášně z vnímání obrazů vázaných ve slovech.

Do vzpomínek mi zní její veselý smích, často až za hranou rozvernosti. Mám jej svým způsobem pořád zachován nejen v paměti, ale také v téměř pětistovce mailů, co jsme si za tu dobu napsaly. Jakkoliv jsme si psaly a vyměňovaly hlavně odpovědi na pracovní dotazy a požadavky, bylo to vždycky v obrazech krasoumných a s velkou dávkou humoru a přátelského špičkování. Snad by se nezlobila, že dávám k dobru aspoň jeden z mnoha, jež vložila do naší komunikace před tím, než popsala nějaký z dalších úkolů, jímž mě chtěla pověřit: „Mon capitaine, jest mým velkým přáním vidět Vás aspoň jedinkrát jako femme fatale. Potom už jen vidět Neapol a zemřít.“ Mimochodem, to oslovení mi přidělila spolu s první knihou, kterou mi donesla – několikánásobným čtením už hodně prověřený výtisk Gautierova *Kapitána Fracasse*. Pro znalé věci – co jiného mi mohla pro sdílení čtenářských požiteků zapůjčit než román s tematikou divadelní.

Vypovídám o ní, a přitom mluvím o něčem, co pro ni bylo důležité – chtěla mít a udržet všechno důležité v paměti, chtěla se brouzdat vzpomínkami a v posledních letech do ní zapředla i svoje myšlenky na divadelní minulost tak, jak ji studovala v archivech sama anebo jak nad ní rozjímal ve spolupráci se svými kolegy. V jejím podání začalo její oblíbené divadlo osmnáctého století, jehož prameny po dekády zkoumala,

ožívat jako čerstvě minulé zkušenost člověka-diváka-pozorovatele. Vracela se do něj stále raději. Při jednom z našich posledních setkání říkala, že do něj vplývá. Myslela na to, co zůstane z člověka, který dělal divadlo celou duší, a myslela na divadlo, ze kterého nám po staletích zůstanou jenom drobtý – tu kousek náčrtu scény, tuhle torzo hry anebo útržek cedule. V jednom z našich mailů mi kdysi napsala slova, která v sobě nesou poselství: „Milý kapitáne, my stejně nevíme, jestli to někdo bude jednou vědět, ale můžeme se snažit, aby jo.“

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.